

Prekonávanie rozdielov systému slovenského a českého školstva v medzivojnovom Československu

SOŇA DOBROCKÁ

Abstrakt: Štúdiá na základe analýzy primárnych prameňov sleduje genézu a vývoj systému organizácie slovenského národného školstva v období prvej Československej republiky (1918–1939) pod vplyvom centrálnych orgánov riadenia školstva. Vysvetľuje a objasňuje proces unifikácie školstva, ktorého charakteristikou bola úprava slovenských pomerov po vzore predvojnovnej rakúskej ríšskej legislatívy platnej na území Čiech, Moravy a Sliezska.

Kľúčové slová: československé školstvo, školská legislatíva, školský systém, unifikácia, povinná školská dochádzka.

Vyhlasenie samostatnosti Československa 28. októbra 1918 bolo začiatkom dvoch dekád dynamických zmien, ktoré reagovali na potreby novovzniknutého demokratického štátu, predovšetkým na potrebu vytvorenia funkčného systému jeho riadenia. Medzivojnové Československo sa malo formovať v súlade s víziou jednotného štátu Čechov a Slovákov, ku ktorému sa prihlásili zástupcovia politických strán v Turčianskom sv. Martine (Deklarácia slovenského národa, 1918) po tom, ako v Prahe Česká Národná rada¹ prevzala vládu a vyhlásila vznik samostatného Československa (Samostatnosť Česka,

1918). Snaha o stmelenie Čechov a Slovákov do „československého“ národa podnecovala zjednocovanie systému riadenia štátu. Hlavným problémom unifikácie bola v prvých rokoch existencie Československa rozdielna legislatíva zdedená po predvojnovnej dualistickej Rakúsko-Uhorskej monarchii. Články 2 a 3 zákona č. 11/1918 Sb., o zriadení samostatného Československa, ponechávali v platnosti všetky dovtedajšie ríšske a zemské zákony. Zákonodarstvo prvej republiky bolo založené na postupnej premene predvojnovnej legislatívy, pričom v dôsledku prispôsobovania slovenských pomerov rakúskej ríšskej legislatíve platnej

¹ Uvádzanie názvov inštitúcií s veľkým začiatočným písmenom v texte príspevku zodpovedá súčasným pravidlám slovenského pravopisu. V citovaných prameňoch boli tieto názvy uvádzané prevažne s malým začiatočným písmenom ako *národná rada*, *národný výbor*, *ministerstvo školstva a národnej osvet*, *školský referát* a neskorší *referát ministerstva školstva a národnej osvet* prvej Československej republiky (1918–1938) a pod.

na území Čiech, Moravy a Sliezska bolo zo Slovenského uhla pohľadu označované za centralistické.²

Problematika odlišného nahliadania na jednotlivé akty procesu utvárania spoločného štátu Čechov a Slovákov a nevyjasnenosť ich vzájomných vzťahov v medzivojnovom období robia z predmetnej kapitoly spoločnej histórie Čechov a Slovákov kontroverznú tému. Slovenský historik Peter Jašek v historiografii medzivojnového obdobia detekuje dominanciu „českého uhla pohľadu“, čím naznačuje istú polaritu nazerania na medzivojnové obdobie. Zároveň však dodáva, že tento pohľad prevzala aj väčšina slovenských historikov, čoho výsledkom je nekritický postoj k českej politike voči Slovensku (Jašek, 2014, s. 26–27).

Nemožno tvrdiť, že problematika vývoja československého školstva v medzivojnovom období by nebola odbornou reflektovaná. V českom i slovenskom odbornom prostredí sa vyskytujú aj aktuálne snahy dotýkajúce sa vývoja československého medzivojnového školstva z hľadiska

školskej legislatívy, štruktúry organizácie a riadenia školstva.³ Atribút kritického hodnotenia tohto vývoja však vo väčšine prípadov nie je ich cieľom. Z tohto dôvodu, s ojedinělými výnimkami, kritický pohľad na problematiku absentuje, prípadne vedie u rôznych autorov k odlišným záverom. Možno teda konštatovať, že zjednocovací proces českého a slovenského školstva doposiaľ nebol uspokojivo prehodnotený. Predkladaný text má za cieľ prispieť k poznaniu a hodnoteniu vývoja československého medzivojnového školstva pri zachovaní čo najvyššej možnej miery objektivity. Z tohto dôvodu prezentuje predovšetkým závery, ktoré vyplynuli zo štúdia primárnych prameňov s dominanciou dokumentov štátnej a školskej legislatívy.

ŠKOLSKÝ SYSTÉM NA SLOVENSKU V ROKOCH 1918–1939

Po vyhlásení samostatnosti Československa prevzal zákonom č. 11/1918 Sb. riadenie nového štátu, a teda i všetkých

² V oblasti vzdelávania sa prispôsobovanie slovenského systému českému najskôr prejavilo v legislatíve stredného školstva (Zákon č. 293/1919 Sb.), neskôr i na úrovni tzv. národných škôl (Zákon č. 226/1922 Sb., Vládne nariadenie č. 137/1925 Sb.).

³ Problematikou vývoja školskej legislatívy a školského systému v širšom kontexte politického vývoja prvorepublikového Československa sa na Slovensku zaoberá napr. historička Ľubica Kázmerová (2004, 2012a, 2012b a i.). V tomto kontexte treba spomenúť prínos historika Milana Zemka, ktorého bádateľská aktivita venovaná obdobiu rokov 1918–1939 sa dotkla i problematiky školskej politiky (2010, 2012). Prvorepublikovému školstvu v Česku z podobného aspektu aktuálne venoval pozornosť Tomáš Kasper a Dana Kasperová (2015). K utváraniu predstavy o systéme československého medzivojnového školstva v posledných rokoch na Slovensku prispeli i práce Adriany Kičkovéj (2014a, b), Lucie Valkovičovej (2014), sčasti i štúdia Márie Novosádovej (2008). „Český uhol pohľadu“ v zmysle, v akom ho spomenul vyššie citovaný Peter Jašek, dominuje v texte Mareka Juneka (2010). Autor v úvode stotožňuje *slovenské školstvo so školstvom na Slovensku* a vychádzajúc z premisy, že kvôli nepriaznivému vývoju slovenské školstvo v podstate neexistovalo, hodnotí stav školstva na Slovensku po prvej svetovej vojne ako katastrofálny (s. 97).

jeho existujúcich úradov a ústavov, Národný výbor. Kým začiatkom novembra 1918 Národný výbor v Prahe pristúpil k prerozdeleniu štátnej moci a zriadil dvanásť úradov najvyššej správy, medzi nimi podľa § 1 zákona č. 2/1918 Sb. i úrad pre správu vyučovania a národnú osvetu, na území Slovenska vládol chaos umocňovaný aktivitou povojnovej iredenty. Výbor sa pokúsil riešiť situáciu menovaním päťčlennej dočasnej vlády pre Slovensko. Zámer obsadiť Slovensko prostredníctvom organizácie slovenských dobrovoľníckych zborov a orgánov štátnej správy sa však dočasnej vláde naplniť nepodarilo a vláda zanikla 14. novembra 1918, deväť dní po svojom príchode na Slovensko (Bielik & Sopko, 1964, s. 14–15). K oslabeniu vplyvu maďarskej iredenty na Slovensku prispelo až prijatie zákona č. 64 Sb., o mimoriadnych prechodných ustanoveniach na Slovensku, 10. decembra 1918. Zákon nariaďoval zrušenie mestských a obecných výborov a prevzatie ich právomocí komisiami novovzniknutej vlády. Vláda sa ním oficiálne zmocnila správy štátneho majetku, podnikov a železníc. Ďalšie pôsobenie bývalých uhorských cirkevných hodnostárov, štátnych a samosprávnych zamestnancov a úradníkov v Československu podmienila zložením sľubu vernosti Československej republike a slovenčinu ustanovila za úradný jazyk. Predposledný paragraf zákona umožňoval splnomocniť člena vlády, aby vydával nariadenia na udržanie poriadku, konsolidáciu pomerov a zabezpečenie riadneho štátneho života. Na základe tohto paragrafu vznikol úrad ministra s plnou mo-

cou pre správu Slovenska, ktorý zastával do roku 1920 predseda bývalej dočasnej vlády Vavro Šrobár. Súčasťou úradu ministra s plnou mocou pre správu Slovenska bolo štrnásť vládnych referátov, medzi nimi i Školský referát. Do jeho kompetencií spadali administratívne, personálne a dozorné náležitosti riadenia slovenského školstva. Od 1. januára 1920 prešlo riadenie referátov na základe rozhodnutia zasadnutia vládnych referentov z 11. novembra 1919 z rúk ministra do kompetencie pražských ministerstiev (Bielik & Sopko, 1964, s. 15–22). Školský referát v Bratislave sa tak stal výkonným orgánom pražského Ministerstva školstva a národnej osvetu ako centrálného orgánu riadenia školstva na území celého Československa. Pod správou Referátu začali v roku 1919 vykonávať činnosť školské inšpektoráty. Povinnosťou školského inšpektora bola kontrola dodržiavania školskej legislatívy, predpísaného obsahu vyučovania, dozor nad používaním ministerstvom schválených učebných pomôcok a nad zdravotnými pomermi v ľudových a meštianskych školách (Novosádová, 2008, s. 3).

V roku 1920 bol prijatý zákon č. 292 Sb., o úprave správy československého školstva. Štát ním prebral dovtedajšie právomoci zemských politických správ a zemských školských rád vo veciach vysokého, stredného a odborného školstva, rozhodovacie práva predsedov zemských školských rád vo veciach ľudových a občianskych škôl, ako aj pôsobnosť nad menšinovými školami (t.j. školami zriadenými pre národnostne menšiny a spádovými školami). Na Slovensku sa ním

štát zmocnil kompetencií dovtedajších župných úradov, komitátov, ich orgánov a správnych výborov, avšak otázky novej organizácie správy školstva na území Slovenska a Podkarpatskej Rusi mali riešiť až dodatočné nariadenia vlády. Najvyšším orgánom správy slovenského školstva tak naďalej ostal Školský referát.

V roku 1922 bol referát výnosom prezídia ministerstva školstva a národnej osvety č. 1203 zlúčený s cirkevným a osvetovým referátom a premenovaný na Referát ministerstva školstva a národnej osvety.⁴ Uvedená úprava jeho štruktúry mala pretrvať do doby prevedenia zákona č. 292 z roku 1920 na území Slovenska, k čomu však až do konca existencie prvej republiky nedošlo. Hoci zvyšných päť slovenských oddelení ministerstiev a ich expozitúr pôsobiach na Slovensku po roku 1921 zaniklo po vzniku Krajinského úradu, v roku 1928 (Bielik & Sopko, 1964, s. 23), činnosť referátu pokračovala až do roku 1938, kedy sa z neho výnosom č. 1 prezídia konštituovalo Ministerstvo školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny (Kázmerová, 2004, s. 442).⁵

Nižšie články organizácie správy školstva sa o zákonoch, nariadeniach, vyhláškach, rozhodnutiach ministerstva a bratislavského referátu, ako aj o predpísanom obsahu vzdelávania dozvedali prostredníctvom vestníkov: *Věstník ministerstva školství a národní osvěty* (od roku

1918; po roku 1948 *Věstník ministerstva školství, věd a umění*) a *Zprávy školského referátu v Bratislave* (1919–1924). Predplácanie a odoberanie Zpráv bolo podľa nariadenia ministra s plnou mocou pre správu Slovenska č. 10.012 prez. z 18. decembra 1919 povinné pre všetky meštianske, stredné a odborné školy na Slovensku zriadené štátom, cirkvou i súkromníkmi, a to až do pozastavenia jeho vydávania koncom roka 1920, pričom od začiatku nasledujúceho roka ho mal vo všetkých slovenských školách nahradiť ministerský Věstník. Zatiaľ čo prvý ročník Zpráv (1919/20) mal obsahovať všetky rozhodujúce výnosy, od roku 1921 mali Zprávy vychádzať naďalej len ako občasník, predovšetkým kvôli uverejňovaniu prevádzajúcich nariadení školského referátu. Z porovnania obsahu Věstníka a Zpráv však vyplýva, že ich obsah nebol v komplementárnom vzťahu. Zprávy začali opäť pravidelne vychádzať v máji 1921, počnúc prvým číslom štvrtého ročníka (1923), s pozmeneným názvom ako *Zprávy referátu ministerstva školstva a národnej osvety v Bratislave*.⁶ Posledný ročník Zpráv vyšiel v roku 1924. Predpisy týkajúce sa slovenského školstva vychádzali naďalej v ministerskom Věstníku. Po vyhlásení autonómie Slovenska 1. decembra 1938 začali vychádzať *Zvesti ministerstva školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny*. Ich odoberanie bolo podľa výnosu č. 609/1938

⁴ Vo *Věstníku ministerstva školství a národní osvěty* bol názov referátu aj naďalej uvádzaný malým písmenom.

⁵ Vývojom vzťahu medzi MŠaNO a bratislavským školským referátom vzhľadom na postupnú úpravu kompetencií referátu sa zaoberal Marek Junek (2010, s. 101–103).

⁶ Súborný názov ročníka Zpráv je na rozdiel od jeho jednotlivých čísel naďalej uvedený ako Zprávy školského referátu.

prezídia Ministerstva školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny povinné pre všetky štátne aj súkromné školy, ústavy a školské úrady patriace pod právomoc nového ministerstva.

LEGISLATÍVNE KROKY

K POŠTÁTNIENIU ČESKOSLOVENSKEHO MEDZIVOJNOVÉHO ŠKOLSTVA

Výchovno-vzdelávacie inštitúcie v českých zemiach mohli zriaďovať a spravovať predovšetkým obce a okresy. Na Slovensku boli podľa zákona č. 293/1919 okrem štátnych a súkromných škôl rozšírené školy, ktorých zriaďovateľom bola niektorá zo štátom uznaných cirkví. Štát začal intenzívne preberať kontrolu nad školstvom v roku 1920 poštátnovaním slovenských cirkevných a zriaďovaním nových štátnych škôl (Kázmerová, 2004, s. 423). Školy s vyučovacím jazykom slovenským boli do vzniku Československa prakticky zlikvidované maďarizačnou školskou politikou, ktorá prikazovala učiteľom všetkých škôl bez rozdielu „vštepovať do srdca detí ducha pridržania sa vlasti uhorskej a povedomie patričnosti k maďarskému národu“ (§ 17 z. čl. XXVII/1907 Uhorského zákonníka). Zákon z roku 1868 povoľoval vyučovanie v slovenskom jazyku v cirkevných národných školách, v ktorých počet žiakov s maďarčinou ako materinským jazykom neprekročil 20 osôb, alebo nepresiahol 20%. Žiaci týchto škôl sa mali písomne i ústne vyjadrovať v maďarčine po absolvovaní štvrtého ročníka elementárnej národnej školy. Vyučovanie v ma-

ďarčine pochopiteľne vyžadovalo maďarsky hovoriacich učiteľov. V dôsledku toho slovenské školstvo po roku 1918 trpelo absenciou slovenského učiteľstva a navyše prišlo aj o maďarských učiteľov, ktorí odmietli zložiť slub vernosti Československej republike. Už v roku 1919 bol preto prijatý zákon č. 605, ktorý mal riešiť akútny problém slovenského školstva: umožňoval na dva roky presunúť učiteľov z pôvodného pôsobiska na ktorékoľvek učiteľské miesto na území Československej republiky. Jeho cieľom bolo zaplniť prázdne miesta na slovenských školách do času, kým bude slovenské školstvo schopné obsadiť učiteľské miesta vlastnými absolventmi učiteľských ústavov.

ÚPRAVA SYSTÉMU ZÁKLADNÉHO VZDELÁVANIA NA SLOVENSKU V ROKU 1918–1939

Systém organizácie školstva na území Čiech, Moravy, Sliezska a na území Slovenska sa po vyhlásení spoločnej republiky v roku 1918 vzájomne líšil v závislosti od predchádzajúcej školskej legislatívy. Zatiaľ čo české vzdelávanie sa riadilo rakúskym ríšskym zákonom z roku 1869, na Slovensku jeho usporiadanie zodpovedalo nariadeniam XXXVIII. zákonného článku uhorského zákonníka z roku 1868.

Základné vzdelanie v českých zemiach aj po roku 1918 zahŕňalo absolvovanie piatich ročníkov *obecnej* a troch ročníkov *meštianskej* školy (§ 18 zákona č. 201/1869 ríšskej sb. z.). V Uhorsku sa realizovala výučba na úrovni tamojšej povinnej

školskej dochádzky⁷ v inštitúciách, ktoré boli označované súhrnne ako *národno-vychovávacie učebné ústavy*. Ich štruktúru tvorili na nižšom stupni podľa § 8 zákonného článku XXXVIII/1968 uhorského zákonníka *elementárne a vyššie národné školy* a na vyššom stupni *občianske školy*, ale aj *učiteľské prípravovne*.⁸ V zákonných článkoch uhorského zákonníka č. XXVI z roku 1907 a XLVI z roku 1908 už figurujú elementárne národné školy pod názvom *počiatočné národné školy*, v roku 1913 v zákonom článku č. XXVII ako *elementárne ľudové školy* (Buzek & Ballo, 1936, s. 3). Pomenovanie *ľudová škola* sa pre ne na Slovensku používalo i po roku 1918.⁹ Pre občiansku školu sa v zákonodarstve prvej Československej republiky aj v slovenskom kontexte objavuje názov *meštianska škola*.¹⁰ V zákonom článku 137 roku 1925 je pre tento stupeň škôl na Slovensku použitý názov občianske, v zátvorke i meštianske školy. Ak vezme do úvahy, že pre občianske školy sa na Slovensku už pred rokom 1918 zaužívalo i označenie *polgárky*,¹¹ je zrejmé, že pomenovanie konkrétnej úrovne vzdelávania na Slovensku po roku 1918 nebolo pevne stanovené v legislatíve ani v praxi.

V Uhorsku a teda i na Slovensku prebiehalo vyučovanie v *elementárnych národných školách* pred rokom 1918 na dvoch

úrovniah: v šesťročnom každodennom a v trojročnom opakovačom školskom vyučovaní. Rozsah výučby v každodenných šesťročných školách sa pohyboval v rozsahu 20–25 vyučovacích hodín v týždni. V opakovacích ročníkoch to bolo päť hodín, v maximálne tri mesiace trvajúcim letnom období iba dve vyučovacie hodiny týždenne (§§ 48–54 zákonného článku XXXVIII/1868 uhorského zákonníka). Po vykonaní skúšky vo štvrtom ročníku, príp. po absolvovaní šiesteho ročníka elementárnej národnej školy, mali žiaci možnosť nastúpiť do prvého ročníka vyššej národnej, občianskej alebo strednej školy. Žiaci prestupujúci na vyššiu školu zo štvrtého ročníka museli študovať minimálne ďalšie dva roky. Chlapčenskú vyššiu národnú školu tvorili tri, dievčenskú iba dva ročníky. Absolvovanie občianskej školy trvalo podľa zákonného článku v prípade dievčat štyri a v prípade chlapcov šesť rokov. Od všeobecnovzdelávacieho charakteru prvých štyroch ročníkov občianskej školy sa odkláňali jej posledné dva ročníky, ktoré sa po roku 1883 (Kips, 2008, s. 11) premieňali na odborné (obchodné a priemyselné) školy (Kepřta, 1931, s. 8). Nástup na vysokoškolské štúdium bol podmienený absolvovaním osemročného gymnázia, ktorého prvý ročník nadväzoval na ukončený štvrtý ročník elementárnej národnej školy.

⁷T. j. „od prekročilého jich 6.až po doplnenie 12. potažne 15. roku jejich veku“ (§ 1 XXXVIII. zákonného článku z roku 1868, o vyučovaní v národných školách).

⁸V roku 1919 boli učiteľské prípravovne (preparandie) zaradené medzi stredné školy (Buzek & Ballo, 1936, s. 15).

⁹Pozri napr. Povinný počet vyučovacích hodín pre všetky školy ľudové. (10. február 1920). *Správy školského referátu v Bratislave*, s. 26.

¹⁰Napr. Učebná osnova pre meštianske školy slovenské. (1. marec 1920). *Vestník ministerstva školství a národní osvěty*, s. 1.

¹¹Slovo *polgár* v maďarčine znamená občan, mešťan; výraz „*polgárky*“ bol teda pomaďarčeným označením občianskych, meštianskych škôl.

Tab. 1. Systém organizácie škôl platný na Slovensku do roku 1922

POVINNÁ ŠKOLSKÁ DOCHÁDZKA	Každodenná	14–15						
		13–14						
		12–13						
		11–12						
		10–11						
		9–10						
		8–9						
		7–8						
		6–7						
		VEK ŽIAKOV		A) Elementárne národné školy	B) Vyššie národné školy	C) Občianske (meštianske) školy		
		Obecné (ľudové) školy						

Stredné školy

Prvé zásahy v prospech zjednotenia systému vzdelávania boli realizované na úrovni stredných škôl zákonom č. 293/1919 Sb. z. a n. (Pšenák, 1979, s. 15). Unifikácia školstva podľa vzoru českého školského systému bola podmienená zrušením „medzistupňa“ slovenských vyšších národných škôl a zjednotením počtu ročníkov elementárnych národných a občianskych škôl s počtom ročníkov škôl na zvyšnom území republiky. Prvá podmienka sa naplnila prostredníctvom zákona č. 226 Sb. z roku 1922, ktorý stanovil premenu vyšších národných škôl na občianske školy a zakázal zriaďovanie nových vyšších národných škôl. Československá vláda sa ním tiež splnomocnila, aby „podľa potreby organizáciu občianskych škôl na Slovensku prispôbila organizácii občianskych škôl v ostatnom území republiky“ (ods. 2 § 4 zákona č. 226/1922 Sb. z. a n.).

Zámer prispôbiť slovenské občianske školy českým, formulovaný v tzv. malom školskom zákone z roku 1922, bol realizovaný o tri roky neskôr na základe vládneho nariadenia č. 137 z roku 1925. V súlade s počtom ročníkov občianskych škôl v Čechách, na Morave a v Sliezsku sa ním znížil počet ročníkov slovenskej občianskej (meštianskej) školy zo štyroch na tri postupné triedy pripojené k piatemu ročníku obecnej (ľudovej) školy. Zrušením posledného ročníka meštianskych škôl, ktorý obsahoval učivo všeobecnovzdelávacích predmetov, stratili slovenskí žiaci možnosť pokračovať v štúdiu na strednej škole a ukončiť štúdium maturitou (Kázmerová, 2012a, s. 22). K občianskej (meštianskej) škole preto mohol byť so súhlasom ministra školstva pripojený jednoročný kurz, ktorý mal prehľbovať vedo-

Tab. 2. Systém organizácie škôl na území Slovenska v rokoch 1922–1925

POVINNÁ ŠKOLSKÁ DOCHÁDZKA	Každodenná	15–16				Pokračovacie kurzy/školy* *prípojené k ľudovým alebo meštianskym školám, povinné pre žiakov od 14. do 16. roku života, ktorí v tom čase nenavštevovali inú školu	Stredné školy
		14–15					
		13–14					
		12–13					
		11–12					
		10–11					
		9–10					
		8–9					
		7–8					
		6–7					
		VEK ŽIAKOV	Obecné (ľudové) školy	Opakovacie ročníky obecných škôl	B) Občianske (meštianske) školy		
			A) Obecné (ľudové) školy				

mosti a zručnosti záujemcov o štúdium z radov absolventov občianskych škôl. Jednoročné kurzy však neboli zo zákona povinné a teda ich nemožno vnímať ako plnohodnotný prostriedok kompenzácie zrušeného posledného ročníka meštianskej školy.

ÚPRAVA POVINNEJ ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY NA SLOVENSKÝCH ŠKOLÁCH V MEDZIVOJNOVOM ČESKOSLOVENSKU

Proces unifikácie systému organizácie školstva na Slovensku a v Čechách bol *de iure* ukončený v roku 1925. Sťažené podmienky na území Slovenska, ktoré boli okrem iného dôsledkom snahy uhorskej

politiky o udržanie národnej jednoty po rakúsko-uhorskom vyrovaní, však spôsobovali oneskorenie realizácie cieľov československej školskej politiky. Na túto situáciu prihliadala i československá školská legislatíva. V čase vzniku Československa na území Slovenska vzhľadom na nariadenia zákona č. 64/1918 naďalej platil prvý paragraf XXXVIII. uhorského zákonného článku z roku 1868, ktorý nariadoval povinnú školskú dochádzku všetkým deťom „od prekročitého jich 6. až po doplnenie 12. poťažne 15. roku jejich veku“. Prvých šesť rokov tvorila každodenná školská dochádzka s týždenným rozsahom vyučovania 20–25 hodín. Nasledujúce tri roky bolo vyučovanie zredukované na 2–5 hodín v týždni. Alternatívou bol nástup do vyššej národnej,

Tab. 3. Systém organizácie škôl v Československu po roku 1925

POVINNÁ ŠKOLSKÁ DOCHÁDZKA	Každodenná	15-16					
		14-15				Jednoročné kurzy	
		13-14					
		12-13					
		11-12					
		10-11					
		9-10					
		8-9					
		7-8					
		6-7					
	VEK ŽIAKOV	Obecné (ľudové) školy	Opakovacie ročníky ľudových škôl	B) Občianske (meštianske) školy			
		A) Obecné (ľudové) školy					

občianskej alebo strednej školy minimálne na dva roky, a to najskôr po štvrtom ročníku elementárnej národnej školy. Zákon č. 226/1922 Sb. predpisoval školskú dochádzku na Slovensku naďalej v súlade s citovaným uhorským zákonným článkom. Pre školopovinnú mládež vo veku 14-16 rokov, ktorá nepokračovala v štúdiu na stredných školách, mali byť podľa zákona 226/1922 Sb. za účelom naplnenia každodennej povinnej školskej dochádzky zriadené pri elementárnych národných a občianskych školách tzv. pokračovacie ročníky a kurzy. Zákonom sa však zároveň zrušili vyššie ročníky obecných (ľudových) škôl, čím prišli žiaci z obcí, ktoré si nemohli dovoliť zriadenie štátnej, súkromnej ani cirkevnej občianskej (meštianskej) školy, o jednu z možností absolvovania školskej dochádzky na vyš-

šej úrovni ako na úrovni opakovacích ročníkov obecných škôl. Malý školský zákon navyše neriešil ďalší nedostatok školského systému. Stredoškolské štúdium, ktoré malo pripraviť žiakov na štúdium najvyššieho stupňa, nenadväzovalo na najvyšší ročník občianskej, ale už na štvrtý ročník obecnej školy. Prestup na strednú školu z vyšších ročníkov obecnej či občianskej školy nebol možný.

Dôležitým opatrením zákona č. 266/1922 Sb. bola úprava povinnej školskej dochádzky, ktorá mala po vzore českých škôl trvať osem rokov pri piatich ročníkoch obecnej a troch ročníkoch občianskej školy. Na Slovensku bol v tom čase stále v platnosti XXXVIII. zákonný článok uhorského zákonníka z roku 1868, podľa ktorého mali žiaci povinnosť zúčastňovať sa vyučovania

do pätnásteho roku života. Prvých šesť rokov každodennej školskej dochádzky bolo možné absolvovať na obecnej (ľudovej, resp. bývalej elementárnej národnej) škole. Na ňu nadväzovali opakovacie ročníky, avšak so značne zredukovaným rozsahom vyučovania. V prípade opakovacích ročníkov obecných škôl teda nemožno hovoriť o riadnej, každodennej školskej dochádzke.¹² Vyššie ročníky ľudových škôl boli zrušené v roku 1922. Problém riešili – vtedy ešte štvorročné – občianske (meštianske) školy. Podľa J. Keprtu (1933, s. 9–10) však v roku 1918 na Slovensku neexistovala jediná meštianska škola, na ktorej by sa vyučovalo v slovenskom jazyku.¹³ Prvá meštianska škola bola otvorená v Brezovej pod Bradlom v roku 1919 (Kázmerová, 2012b, s. 160). V roku 1922 nebolo možné pokryť potreby každodennej povinnej školskej dochádzky, čo dokladá § 12 zákona č. 226/1922 Sb. z. a n., podľa ktorého sa malo predĺženie školskej dochádzky na Slovensku realizovať postupne v závislosti od personálnych a materiálnych možností škôl do školského

roku 1927/28. Podobne neskôr vládne nariadenie č. 64 z roku 1925 zohľadnilo možnosť naplnenia povinnej školskej dochádzky absolvovaním domáceho vyučovania a zbavovalo povinnosti absolvovať povinnú školskú dochádzku tie deti, ktorých bydlisko bolo od najbližšej občianskej školy vzdialené viac ako 4 km. Občiansku školu boli povinní navštevovať chlapci s bydliskom v obci, v ktorej bola zriadená takáto škola, obdobne dievčatá bývajúce v obci s dievčenskou občianskou školou, ako i všetci žiaci bývajúci v obci so zmiešanou občianskou školou. Deti z okruhu 4 km, s bydliskom mimo obce, ktorá bola sídlom občianskej školy, mali právo, avšak nie povinnosť túto školu navštevovať. Realizáciu povinnej školskej dochádzky v školskom roku 1927/28 bolo napokon potrebné podporiť výnimkami zo štandardných podmienok vyučovania, a to spájaním viacerých tried či zavedením poldenného striedavého vyučovania pri zníženom počte vyučovacích hodín (Výnos ministerstva školstva a národnej osvety č. 45-305.I/1927).

¹² V odbornej reflexii problematiky slovenského školstva po roku 1918 prevláda úzus, že povinná školská dochádzka na Slovensku v rokoch 1868 až 1927 trvala šesť rokov. Šesťročná norma sa však vzťahovala len na *každodennú* školskú dochádzku. Z legislatívneho hľadiska boli žiaci povinní navštevovať školu do 15. roku života. Opakované uvádzanie takto zovšeobecných informácií o školskej dochádzke môže viesť k presvedčeniu, že zdĺhavý proces úpravy povinnej školskej dochádzky na Slovensku bol spojený výhradne s jej predĺžením o dva roky podľa vzoru českých škôl. Takéto zovšeobecnenie však odvedie pozornosť od množstva potenciálnych dôvodov odkladania realizácie povinnej školskej dochádzky slovenských žiakov, medzi ktorými môže figurovať nedôsledné plnenie predpisov školskej legislatívy už pred rokom 1918, nedostatok priestorových, materiálnych i personálnych kapacít na zriadenie dostatočného množstva slovenských škôl po roku 1918, náhle úpravy slovenského školského systému po vzore českého a prípadné ďalšie aspekty, ktoré by v tomto kontexte nemali byť opomínané.

¹³ Do roku 1931 stúpol počet meštianskych škôl na 132 (Kepřta, 1933, s. 9–10), do roku 1938 na 232 (Kázmerová, 2012b, s. 160).

ZÁVER

Československá republika, ktorá sa sformovala na sklonku druhej svetovej vojny ako nástupnícky štát Rakúsko-Uhorskej dualistickej monarchie, sa po svojom vzniku čoraz viac prikláňala k myšlienke ideovej i politickej jednoty „československého“ národa, čo sa premietlo aj do systému riadenia jednotlivých oblastí jej verejného života. Problémom takéhoto prístupu bola rozdielna legislatíva zdedená po predvojnovnej dualistickej Rakúsko-Uhorskej monarchii. Zákonodarstvo prvej republiky sa so situáciou vyrovnávalo prispôsobovaním slovenských pomerov rakúskej ríšskej legislatíve platnej do roku 1918 na území Čiech, Moravy a Sliezska. Pre slovenské školstvo znamenalo zjednotenie systému na úrovni povinnej školskej dochádzky prebudovanie dovtedajšieho uhorského systému podľa vzoru českých škôl, a to:

- zrušenie medzistupňa vyšších národných škôl,
- zredukovanie počtu ročníkov meštianskych škôl zo štyroch na tri ročníky, ktoré by nadväzovali na piaty ročník ľudovej školy a
- zjednotenie povinnej školskej dochádzky na osem rokov.

Legislatívne bol proces zjednotenia systému školstva ukončený v roku 1925

LITERATÚRA

- Bielik, F. & Sopko, J. (1964). *Sprievodca po archívnych fondoch II*. Bratislava: Slovenská archívna správa.
- Buzek, K., & Ballo, J. (1936). *Najdôležitejšie predpisy v slovenskom školstve*. Praha: Štátne nakladateľstvo.
- Deklarácia slovenského národa. (31. Október 1918). *Národné noviny*, s. 1–2.

a realizovaný do roku 1927/28. Prakticky však realizáciu cieľov československej školskej politiky na území Slovenska komplikovalo viacero skutočností. V prvom rade to boli sťažené hospodárske podmienky po druhej svetovej vojne, ako aj nedostatočné personálne zabezpečenie slovenských škôl vyplývajúce zo snahy o odnárodňovanie slovenských učiteľov a potláčanie prejavov slovenskej kultúry i jazyka pred rokom 1918.

Slovenské školstvo podstúpilo v prvorepublikovom Československu náročný proces zjednocovania a upevňovania sústavy školstva, realizácie povinnej školskej dochádzky, korunovaný snahou o úpravu obsahu vzdelávania Československa v duchu demokracie a republikanizmu. Vzjomná spolupráca Čechov a Slovákov sa prerušila v roku 1939. Po vyhlásení Protektorátu Čechy a Morava a osamostatnení Slovenska dochádza pod tlakom predvojnových udalostí k rozdielnemu vývoju legislatívy Česka a Slovenska. Nielen školstvo po dynamickom dvadsaťročí vstúpilo do ďalšieho obdobia národných dejín čeliac výzve, či ob stojí v skúške samostatnosti, ktorej úspešné zdolanie bolo podmienené vybudovaním systému profesionálnych inštitúcií a orgánov riadenia, ako i všetky ďalšie aspekty podmieňujúcim zabezpečením kvalifikovaných personálnych kapacít z radov vlastných občanov.

- Jašek, P. (2014). Spoločensko-politický kontext medzivojnového obdobia na Slovensku (1918–1939). In B. Kudláčová (Ed.), *Pedagogické myslenia a školstvo na Slovensku v medzivojnovom období* (s. 24–32). Trnava: VEDA.
- Junek, M. (2010). Přebírání školství na Slovensku do česko-slovenské správy v letech 1918–1922. In V. Goněč (Ed.), *Česko-slovenská historická ročenka* (s. 97–104). Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity.
- Kasper, T., & Kasperová, D. (2015). National, state and civic education in the Czech lands of the Austro-Hungarian Empire, and, after 1918, in Czechoslovakia. *History of Education & Children's Literature*, X(1), 251–278.
- Kázmerová, L. (2004). K vývinu štruktúry školstva na Slovensku v rokoch 1918–1939. In V. Bys-trický & M. Zemko (Eds.), *Slovensko v Československu* (s. 417–444). Bratislava: VEDA.
- Kázmerová, L. (2012a). Riadiace orgány školstva na Slovensku a vzdelávací systém v rokoch 1918–1945. In L. Kázmerová (Ed.), *Premeny v školstve a vzdelávaní na Slovensku (1918–1945)* (s. 11–33). Bratislava: Prodam.
- Kázmerová, L. (2012b). Vznik a vývoj slovenského školstva. In B. Ferenčuhová & M. Zemko (Eds.), *Slovensko v 20. storočí. V medzivojnovom československu. 1918–1939* (s. 154–169). Bratislava: VEDA.
- Keprta, J. (1931). *Význam a ráz nových učebných osnov pro obecné školy*. Praha: Státní nakladatelství.
- Keprta, J. (1933). *Nové normální učební osnovy pro měšťanské školy*. Praha: Státní nakladatelství.
- Keprta, J. (1938). *Definitivní učební osnovy pro občanské školy*. Praha: Státní nakladatelství.
- Kičková, A. (2014a). K problematike riadiacich orgánov školstva na Slovensku po roku 1918. *Studia historica Nitriensis*, 2, 378–391.
- Kičková, A. (2014b). The educational system in the Slovak region of the Czechoslovak Republic (1918–1930). *History of Education & Children's Literature*, IX(2), 513–528.
- Kips, M. (2008). Školská legislatíva na Slovensku na prelome 19. a 20. storočia. In V. Michalička (Ed.), *Dejiny školstva a pedagogiky na Slovensku koncom 19. a začiatkom 20. storočia* (s. 11–17). Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva.
- Novosádová, M. (2008). *Správa školstva v období krajinárskeho zriadenia*. In M. Péková (Ed.), *80. výročie uzákonenia krajinárskeho zriadenia na Slovensku* (s. 1–6). Bratislava: Slovenský národný archív.
- Pšenák, J. (1979). *Pramene k dejinám československého školstva*. Bratislava: SPN.
- Povinný počet vyučovacích hodín pre školy ľudové. (10. február 1920). *Správy školského referátu v Bratislave*, s. 26.
- Samostatnosť Česka. (30. október 1918). *Slovenské noviny*, s. 2.
- Učebná osnovy pre meštianske školy slovenské. (1. marec 1920). *Věstník ministerstva školství a národní osvěty*, s. 1.
- Valkovičová, L. (2014). Formovanie nižšieho školstva na Slovensku v medzivojnovom období. In B. Kudláčová (Ed.), *Pedagogické myslenie a školstvo na Slovensku v medzivojnovom období* (s. 120–131). Trnava: VEDA.

- Vládné nariadenie č. 137/1925 Sb. z. a n. štátu československého, ktorým sa organizácia občianskych (meštianskych) škôl na Slovensku prispôsobuje organizácii občianskych škôl v Čechách, na Morave a vo Sliezsku. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1925*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1925.html>
- Výnos ministerstva školstva a národnej osvety č. 45-305.I/1927, o predĺžení povinnej dochádzky školskej do škôl ľudových a občianskych (meštianskych) na Slovensku na osem školských rokov. (15. Máj 1927). *Věstník ministerstva školství a národní osvěty*, s. 1–2.
- Výnos č. 609/1938 prez. Ministerstva školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny o zriadení Zvestí Mšano. *Zvesti ministerstva školstva a národnej osvety Slovenskej krajiny, I(1)*, s. 3.
- XXVII. zákonný článok z roku 1907, o právnych pomeroch neštátnych počiatkových národných škôl a o náležitostiach obecných a vierovyznanských národných učiteľov (Apponyiho zákon). Dostupné na http://www.msap.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=51.
- XXXVIII. zákonný článok z roku 1868 o vyučovaní v národných školách. Dostupné na http://www.msap.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=37&Itemid=51
- Zákon č. 2/1918 Sb. z. a n. státu československého, jímž se zřizují nejvyšší správní úřady ve státě československém. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1918*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918.html>
- Zákon č. 11/1918 Sb. z. a n. státu československého o zřízení samostatného státu československého. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1918*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918.html>
- Zákon č. 64/1918 Sb. z. a n. státu československého, o mimořádných přechodních ustanoveních na Slovensku. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1918*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918.html>
- Zákon č. 293/1919 Sb. z. a n. státu československého, o změně platnosti ustanovení o středních školách na Slovensku. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1919*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1918.html>. <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919.html>
- Zákon č. 605/1919 Sb. z. a n. státu československého, jímž ustanovují se zásady, podle nichž lze učitelstvo škol obecných a občanských dočasně přikázati na kterékoliv služební místo v území republiky Československé. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1919*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1919.html>
- Zákon č. 292/1920 Sb. z. a n. státu československého, jímž se upravuje správa školství. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1920*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1920.html>
- Zákon č. 226/1922 Sb. z. a n. státu československého, jímž se mění a doplňují zákony o školách obecných a občanských. *Sbírka zákonů a nařizení státu Československého. Ročník 1922*. Dostupné na <http://ftp.aspi.cz/aspi/opispdf/1922.html>
- Zákon daný dne 14. května 1869, jímžto se ustanovují pravidla vyučování ve školách obecných. *Překlady zákonů ze Zákonníka říšského na rok 1869 pro Markrabství Moravské otištěných*. Dostupné na <http://is.muni.cz/do/1499/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/rs.html>

- Zemko, M. (2010). Formovanie československej identity vo vzdelávacom systéme prvej ČSR v konfrontácii s formovaním slovenskej identity. In *Česko-slovenská historická ročenka, 2010* (138–152). Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity.
- Zemko, M. (2012). Školstvo vo vládnej a straníckej politike za prvej ČSR. In L. Kázmerová (Ed.), *Premeny v školstve a vzdelávaní na Slovensku (1918–1945)* (s. 55–70). Bratislava: Prodam.

Mgr. Soňa Dobrocká,
Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta;
e-mail: sona.dobrocka@ukf.sk

DOBROCKÁ, S. Overcoming the Differences between the Slovak and Czech School Systems in Inter-War Czechoslovakia

The vision of a common state for Czechs and Slovaks which was the basis of the politics of the newly established Czechoslovakia also found expression in the field of education. After the birth of the new state, executive government of public life on the territory of Slovakia was delegated to a minister with full competence in the administration of Slovakia and its civil service, including the Schools Authority in Bratislava. On the 1st of January 1920, however, the Slovak minister's authority was transferred to the competence of the Prague ministries and the Schools Authority became an executive organ of the Ministry of Education and National Enlightenment as the central organ of the school system on the territory of Czechoslovakia as a whole. After 1922 the Schools Authority worked in cooperation with the church and public education authority and continued in that form up to 1938, when it was transformed in the Ministry of Educational and National Enlightenment of the Slovak Land.

Laws inherited from the pre-war dualist Austrian-Hungarian Monarchy were an obstacle to the unified smooth development of the Czechoslovak school system. Unification of the national educational system on the model of the Czech school system was approved at the legislative level in 1922 with the abolition of Slovak higher national schools and culminated three years later with the standardisation of the number of classes/years in elementary national and civic schools to correspond to the number of classes/years in these categories of school right across the republic. The process of unification of the systems of organisation of national schooling in Slovakia and Bohemia/Moravia was accomplished in full de iure in 1925. Difficult economic conditions in Slovakia, however, hampered the implementation of the goals of Czechoslovak school policy, including the introduction of eight years of compulsory schooling. This goal was supposed to be achieved in Slovakia by the end of the school year 1927/28. Its realisation was eventually necessary in spite of a series of systematic measures supporting exceptions from the standard conditions of schooling.

In 1939 steps to consolidate the Czechoslovak educational system were interrupted by pre-war events resulting in the division of the Czechoslovak Republic and the stagnation of what had been the shared development of educational legislation in Bohemia/Moravia and Slovakia in previous years.

Keywords: Czechoslovak school system, educational legislation, school system, unification, compulsory schooling.